

ÚJ TANTERVEINKRŐL

DR. FARKAS KATALIN-DR. KLEIN SÁNDOR
Szeged

A házirend

Az általános iskolák számára készült rendtartás 28. paragrafusának első bekezdése szerint „A tanulói közösség iskolai életét szabályozza”. (1)

Miért van szükség az egész országban egységes rendtartás mellett saját iskolai házirendre? Az Országos Pedagógiai Intézet Továbbképzés rovatában ezt olvashatjuk a Köznevelésben: „A legfontosabb okot abban látjuk, hogy míg a rendtartásnak inkább csak fegyelmező hatása lehet, és a mozgósító hatását nehéz elképzelni, a jó házirend egyszerre mozgósító hatású és fegyelmező. A rendtartásban sem a tanár, sem a diák nem ismeri fel saját iskolája körülményeit, a nehéz döntések jellegzetes szituációit, idegen a megfogalmazás imperatívusa, idegen tekintélyt képvisel, ezért nem aktivizál.

Az iskolai házirend nem ismételheti meg ezt a távoli irányítási hangot, ha meg akar felelni sajátos szerepének. Már az elkészítés módjában kifejezésre kell juttatni, hogy tartalma az iskola egész közösségének ügye.” (2)

Vagyis – ha jól értjük – a házirendnek akkor van értelme, ha az iskola sajátos körülményeihez igazodik, az iskola nehéz döntési szituációiban segít eligazodni, ha cselekvésre aktivizál, ha hangneme emberi, ha tartalma az iskola egész közösségének ügyévé válik.

25 általános iskola házirendjét néztük át, hogy szembesítsük ezekkel a feltételekkel. Néhány helyen megkérdeztük a gyerekek, a tanárok véleményét is iskolájuk házirendjéről. (3)

A következőkben erről kívánunk beszámolni, közben-közben tallózva egy kicsit a házirenddel kapcsolatos – eléggé szegényes – hazai irodalomban.

I. Mi a házirend?

A magyar *Értelmező Kézisztár* csak annyit tud róla, hogy

1. Szálloda, bérház stb. belső rendjét előíró szabályzat és
2. (családi) közösség életének szokásos (napi) rendje. (4)

A *Pedagógiai Lexikon* szerint az iskola házirendje „... az iskolaközösség életét meghatározó és szabályozó követelményrendszer...” (5)

Horváth Lajos szerint:

„A házirend az iskolai demokráziának kibontakoztatásának egyik lényeges eszköze. A tanulói életét mint közösségi életet szervezi. A közösség fejlődési tendenciáit és fejlettségi szintjét helyesen megragadva fogalmazza meg a tanulók jogait és kötelességeit. Rugalmas, kerüli a felesleges megkötelességet, elvileg szabályozza a megoldások területén szabadságot biztosít az önálló kezdeményezéseknek. Az ifjúság önálló, öntevékeny életének logikája érvényesül benne. Nyitott, továbbfejleszthető, ugyanakkor szilárd rendszer. Leküzdhető feszültséget teremt az adott állapot és a megfogalmazott követelmények között. Tényleges hatáskör és felelősség biztosításával támogatja az önkormányzat szerveinek működését. Kialakításában és továbbfejlesztésében az iskola minden társadalmi tényezője, így – a pedagógusközösség mellett – a szülők és a tanulóifjúság is részt vesz.” (6)

Egy nyugdíjas szakfelügyelő írja:

„Az iskola házirendjét ezért úgy kell kialakítani, hogy abban a tanulók személyiségének sokoldalú kibontakoztatásával a rendre és felelősségtudatra nevelés érvényesüljön. Erősítse a tanulók felelősségét a családdal, az iskolával a közösségi élettel, a társadalmi és személyi tulajdonnal, a munkával, a kulturált magatartással kapcsolatban.” (7)

Ágoston György nem kifejezetten a házirendről ír, de talán ő adja meg annak a kulcsát, milyen oldalról lehetne megközelíteni az értelmes (most hatékony) házirend kialakítását: „A hagyomány megkönnyíti a közösség életét, mert erő kifejtéstől, felesleges energiapazarlástól kíméli meg, amikor külön megfontolás, megvitatás nélkül, szinte automatikusan szabályozza különböző helyzetekben és viszonylatokban a magatartást, a követendő eljárást. Meg is szépíti a közösség életét, mert formát ad neki.

Mindez elég indok arra, hogy a jó hagyományok kialakulását ne csak helyeseljük, hanem tudatos pedagógiai munkával elő is segítsük.

Az iskolában hagyományossá válhat az *iskolai rend* hogyan kell óra után elhagyni az osztálytermet, hogyan kell levonulni az udvarra, a szünet befejezésekor mit kell csinálni, hogyan kell üdvözlölni a tanárokat, egymást; hagyományos formák alakulhatnak ki a felsőbb és alsóbb osztályok kapcsolatában, az iskolának más iskolákhoz, üzemekhez, intézményekhez való kapcsolatában, kialakulhatnak hagyományos megbízatások, tisztségek, lehetnek hagyományos iskolai ünnepek, megemlékezések, tanulmányi, kulturális és sportversenyek, szórakozási alkalmak, létrejöhetnek sajátos osztályhagyományok. A diákélet számos mozzanata válhat hagyománnyá, kicsi és nagy dolog egyaránt. Míguk a gyermekek csodálatos mesterei a hagyományalkotásnak. Az iskolavezetésnek, a pedagógusoknak támogatniuk kell e vonatkozásban is minden egészséges kezdeményezést, figyelniük és erősíteniük kell a már hagyományba átménő, a közösséget egybeforrasztó jelenségeket.” (8)

II. Kié a házirend?

A rendtartás 28. paragrafusának 2. bekezdése szerint:

„A házirendet az egész tanulóifjúságot képviselő úttörőcsapat és a szülői munkaközösség javaslatainak figyelembevételével az igazgató terjeszti a nevelőtestület elé jóváhagyásra. Az elfogadott házirend előírásai az iskolai közösség minden tagjára kötelezőek. Az úttörőcsapat és a szülői munkaközösség elősegíti és ellenőrzi a megvalósulását.” (9)

Báthoryné Kerner Ágnes írja: „A néha nehézkesnek tetsző, az elkészítés folyamatát kétségtelenül lassító demokratikus fórumoknak okvetlenül meg kell kapniuk a lehetőségeket, szerepüket a tervezet tartalmának kidolgozásában és megvitatásában, sőt a nyelvi és formai kérdések eldöntésében is.” (10)

Nincs okunk kételkedni abban, hogy ez többnyire így is van, az eredményekből visszakövetkeztetve azonban úgy tűnik, hogy a „demokratikus fórumok” nem élnek igazán jogaikkal, csupán formális „demokratikus játékok”-ra kerül sor sok helyütt.

Természetesen a tanárok és diákok véleménye egyaránt megoszlik.

Néhány tanári vélemény:

Egy kezdő tanító néni: „Idő kell hogy átgondoljam, mi a véleményem!”

A csapat gazdasági felelőse: „Mi állítottuk össze. Jól Röviden ez a véleményem!”

Egy idősebb tanító: „Van, mert lenni kell, de csak akkor használjuk, amikor már a nevelésünk csődbe jutott!”

Egy nevelőtanár: „Így, ahogy most használjuk, nem sokat ér. Kicsit jobban kellene tudatosítani a tartalmát.”

Egy másik nevelőtanár: „Valahol olvastam, hogy az iskolai házirendnek a köteleességek és tiltások halmazai, s a jogokról alig esik szó bennük. A miénknek is az a hibája, hogy csak a tanulók köteleességeit sorolja fel, a jogok megfogalmazása homályos. (Honnan tudja a gyerek, mi van a rendtartásban?)”

Egy 5. osztályos tanuló ezt írta: „Minden gyereknek egyforma jogai vannak, és a házirendnek szabályai vannak. A házirend összehangolja az iskolai köteleességeket és az iskolai munkát. A házirend arról is tanúskodik, hogy iskolában mit nem szabad csinálni és vinni az iskolába. Van, amikor reggelente hirdetés szokott lenni. Én szerintem kárna van ez a házirend, mert nem mindenki tartja be, csak egy pár gyerek. De még szigorúbb lenne, akkor esetleg több gyerek betartaná.”

Egy 3. osztályos viszont ezt írta: „Szerintem igazságos, ami benne van.”

Egy másik: „Véleményem szerint a házirend jól meg van fogalmazva, de nem sokan tartják be.”

Volt, aki ezt írta: „Szerintem elég szigorú. De meg lehet szokni.”

Nekünk azonban ez a két vélemény tetszett a legjobban: „Jó, mert megadják azt, hogy a tanulók-
nak is legyen (követelménye) joga valamihez.” És
„Szerintem, amit a házirendbe írnak, az mind helyes, mert helytelen
dolgotak úgyse írnak bele.”

A rendtartás idézett szövege szerint „Az elfogadott házirend előírásai az iskolai
közösség minden tagjára kötelezőek.” (Kiemelés tőlünk.) Értelemszerűen ebből az kö-
vetkezne, hogy a házirendnek a „ház” – „az iskolai közösség” – minden tagjára (vagy-
is a tanárookra és a diákokra egyaránt) vonatkozó jogokat és köteleességeket stb. kellene
tartalmaznia. Sajnos, a rendtartás következő bekezdése egyértelműen tisztázza, hogy
ilyesfajta „egyenlősdiről” itt szó sincs: a *tanulók* jogaival és köteleességeivel kapcsolat-
ban tehet javaslatokat a „tanulóifjúságot képviselő úttörőcsapat és a szülői munkakö-
zösség”, a *tanárok* a helyi körülményekhez igazodó speciális jogait és köteleességeit sem-
miféle házirend nem szabályozza, (11) és így nem fordulhat elő – ad absurdum –, hogy
azt a tanárok javaslatainak figyelembevételével a tanulóifjúság hagyja jóvá.

(Itt sürgősen meg kell jegyeznünk, hogy nem ilyesfajta újabb szabályozás létreho-
zásért szállunk sikra. Éppen elég szabályra kell ügyelnie a pedagógusnak, miközben
„felelősséggel és önállóan” végzi munkáját.)

A rendtartás 4. paragrafusának 1. bekezdése szerint: A pedagógus „... Munka-
köri kötelezettségeinek tartalmát s kereteit az általános iskolai nevelés és oktatás terve,
a rendtartás, valamint a pedagógiai, szaktárgyi útmutatók, módszertani levelek, az is-
kolai munkaterv, a nevelőtestület határozatai, továbbá az igazgató, illetőleg a felettes
szerveknek az igazgató útján adott útmutatásai alkotják.” De azért „szocialista nevelő-
oktató munkáját (noha) egységes elvek alapján (de) módszereinek szabad megválasztá-
sával végzi.” (12)

III. Mi van a házirendekben?

Hogy milyen fontos a házirend tartalma, azt jól tükrözik egy 5. osztályos kislány
szavai:

„Szerintem, aki még nem ismeri az iskolát, az megismerheti ebből a házirendből.”

A házirendek tartalmát a rendtartás 28. paragrafusának 3. bekezdése elég pontosan
előírja.

„A házirend tartalmazza

a) a tanulók jogait és köteleességeit, amelyek közvetlenül vagy az úttörőcsapat út-
ján kiterjednek az iskolai közösség alakítására, fejlesztésére, az önművelődésre, az ér-
dekvédelemre, a közéleti tevékenység fórumaira, a szabad idő jó megszervezésére;

b) a tanulók felelősségét az iskolával, a közösségi élettel, a társadalmi és személyi
tulajdonnal, a munkával, a kultúrát magatartással kapcsolatban;

c) az iskola munkarendjére vonatkozó követelményeket (az iskolába érkezés ide-
je, óra közti szünetek, igazolások, köszönés, öltözködés, tisztaság, balesetvédelem, hetesi
feladatok stb.);

d) az iskolán kívüli viselkedés normáit (közlekedés, kirándulás, ünnepi alkalmak
stb.);

e) az iskola helyiségei (a napközi otthon, a tanulószoba, a könyvtár, az ebédlő, a
tornaterem stb.) használatával kapcsolatos intézkedéseket (pl. foglalkozási rend, könyv-
kölcsonzés, tűzvédelem, munkavédelem stb.).” (13)

Nézzük végig, mit találunk ezekből a megvizsgált házirendekben:

a) *A tanuló legfőbb kötelessége a tanulás*

A tanuló kötelessége „... hogy képességei szerint tanuljon, és az előírt ismeretanyagot elsá-
játítsa...”

„Képessége – lehetősége – szerint jól tanuljon, az iskolai tanórákon, szakkörökön és minden iskolai megmozdulásban aktívan vegyen részt.”

„Egyéni képességeinknek megfelelően szorgalmasan tanulunk, törekszünk a világ és önmagunk megismerésére.”

„A tanulók legfontosabb munkája a tanulás.”

„Legjobb tudása szerint tegyen eleget tanulmányi kötelezettségének.”

„Képességeidnek megfelelően tanulni, társadtól is rendszeres munkát követelni és segíteni, ha arra rászorulnak.”

„Tanulj képességeidnek megfelelően! Társaidtól is követeld meg a rendszeres munkát, és segítsd az arra rászorulókat! Azokat, ... akik nem képességüknek megfelelően tanulnak, elsőnek saját közösségük vonja felelősségre.”

b) A tanuló érezze „saját” ügyének a közösség ügyeit.

„Minden tanulónak joga van az öntevékeny közösségi élet szervezéséhez, kialakításához, építő jellegű véleményének nyilvánításához.

Szabadon fejlesztheti és gyakorolhatja önkormányzati képességének, a közösségeken belüli önállóságának, a közösség érdekeit védő képviselőletét.”

„Aktívan vegyél részt az iskola (úttörőcsapat) osztályod (rajod) közösségi életében! Javaslatokkal, bírálatokkal, feladatok vállalásával és maradéktalan teljesítésével segítsd elő a közösség és társaid fejlődését!”

A tanuló joga: „Minden közösséget érintő kérdésben megfelelő formában véleményt nyilvánítani.”

c) Az iskolában „munkarend” van

„Minden tanuló köteles hazulról úgy elindulni az iskolába, hogy legkorábban 7 óra 30 perckor, legkésőbb 7 óra 45 perckor megérkezzen. A tanulók csak a kijelölt lépcsőházat használhatják... Becsengetéskor minden tanuló álljon fel, és csendben, pihenő állásban várja a tanárt... A 2. szünetben minden tanuló a helyén ülve tízóraizzon, szalvéta használata kötelező.”

„A tanulók élhetnek a rendtartásban és az úttörőcsapat által biztosított jogokkal.”

„Szeptember 29-től április 4-ig rendszeresen használják, s becsülik meg a kisdobos és úttörőnyakkendőt.”

„MÁV vagy Volán hibájából adódó késést a portán és az órát tartó tanárnak kell bejelenteni, hogy ennek hitelességéről meg tudjunk győződni.”

„Iskolába belépni és az iskolát elhagyni csak a főbejáraton szabad.”

„Az iskolába érkezéskor és távozáskor köszönni kell. Az iskolába érkező idegen felnőtteknek köszönjenek, szükség esetén adjanak útbaigazítást.”

„Az iskolában, az iskolán kívül minden időben tilos az ellenőrzőkönyv, bizonyítvány és egyéb okmány javítása: összepiszkolása, megsemmisítése.”

„A köteleességek elmulasztását, a tilalmak megszegését az iskola, az úttörőcsapat a Rendtartás, illetve az Úttörő Szabályzat szerint bünteti.”

d) Az iskolán kívül is...

„Védeni és segíteni a gyengébbeket, fellépni az erőszak minden formája ellen, a pletykázás, a hazugság, a közösséggel szembenes megnyilvánulások, a tanulói köteleességek lebecsülése ellen.”

„A tanításon kívüli időben az iskolaépületben csak azok tartózkodjanak, akiknek elfoglaltságuk van. A foglalkozást vezető nevelő megjelenésével veszi kezdetét a munka.”

„A tanuló szabadidejében és iskolai szünnapokon részt vehet a filmszínházak délelőtti matinéján és a 14 éven aluliaknak ajánlott délutáni filmek vetítésén. Este 8 óráig (nyáron 9 óráig) látogathatja a cukrászdát, de szeszes italt nem fogyaszthat, nem cigarettázhat. Igazgatói engedéllyel és szülői (felnőtt) kísérettel korának megfelelő esti rendezvényeken részt vehet.”

e) Az iskola belyiségeinek használatáról

„Az iskola épületének, létesítményeinek, felszerelésének és helyiségeinek épségére, tisztaságára ügyeljen, a rendbontókat figyelmeztesse, velük szemben erélyesen és hatásosan lépjen fel, az iskola épületében, felszerelésében okozott kárt – minden külön vizsgálat nélkül – jelentse, és ha ő okozta, térítse meg.”

„Az iskolai szertárakba a tanulók közül csak a szertárosok léphetnek be.”

„Tornateremben, technikai műhelyben nevelő nélkül tartózkodni tilos. Az ebédlőben csak étkezési idő alatt lehet tartózkodni.”

„A hetesek szellőztetéssel frissítsék fel a tantermet, ügyelve arra, hogy egyszerre ajtó és ablak ne legyen nyitva. Az ajtók ablakok, falak, padok állagát gondosan védeni kell.”

IV. Mik az egyes házirendek sajátosságai?

Miközben tehát *minden* házirendnek tartalmaznia kell a Rendtartásban előírt pontokat, ugyanakkor – a Báthoryné Kerner Ágnes (14) által megfogalmazott és jogosnak tűnő követelmény szerint – arra lenne szükség, hogy a *házirend az iskola sajátos követelményeit tükrözze, segítsen eligazodni az iskolára jellemző sajátosan nehéz döntési situációkban.*

Makarenko jól érezte e követelmény jelentőségét. Mint írja: (az életrend) „... csak eszköz, s általában tudni kell, hogy minden eszköz az élet bármely területén csak akkor alkalmazható, ha célszerű, ha helyénvaló. Ezért elképzelhető a legjobb fegyelem, amely felé törekszünk, de nem képzelhető el valamilyen eszményi, azaz a lehető legjobb életrend. Egyik esetben ilyen életrend lesz a legmegfelelőbb, más esetben másféle.” (15)

1. A házirendek felépítése

a) „Csak” a *kötelességek* és a *jogok* vannak felsorolva.

b) A Rendtartás előírását követők:

Pl.: A tanulók kötelességei, a tanulók jogai; az iskola munkarendje; az iskolán kívüli magatartás; az iskola egyéb helyiségeinek rendje.

c) A jutalmazás és büntetés iskolai formáit is tartalmazók.

Pl.: Iskolánk tanulóinak kötelességei; az iskolai élet szabályai, a tanítási idő rendje, a tanításon kívüli idő rendje; a jutalmazás és büntetés rendszere, ennek fokozatai, a büntetés formái.

2. Az iskola „sajátos” követelményeinek tükröződése

a) A *sajátosságok tükröződnek*:

„A szüneteket az udvaron tölti minden tanuló, kivéve a heteseket, rossz idő esetében pedig az aulában. Télen célszerű váltócipőt hozni, pulóvert, sapkát az osztályteremben, a kabátot a ruhatárban kell elhelyezni.”

„A testnevelési órákra közösen, a nevelő irányításával vonulunk. Öltözés a Művelődési Házban.”

„A tanulók csak a kijelölt lépcsőházat használhatják. A felső tagozatos tanulók kabátjukat abban a teremben helyezték el, ahol az utolsó órájuk lesz.”

„A folyosón a tantermek felőli oldalt hagyják szabadon a felnőttek a vonuló osztályok közlekedése számára.”

„Napközi otthoni foglalkozás alatt és iskolán kívül egyaránt óvják a tanácsháza körüli és kultúrház előtti parkot.”

„Iskolatej elfogyasztása csak a zsibongóban történik, tantermekbe bevinni nem szabad.”

„Az ügyeltesek kötelesek a bejárati ajtókat nyitni és csukni a belépők előtt, illetve után.”

b) Vannak olyan házirendek, amelyekben *nem tükröződnek* a sajátosságok. Elvileg bármelyik iskolában használhatók. (Ez esetben eltekintünk az idézetektől, hisz itt a teljes házirendet kellene bemutatnunk.)

3. A megfogalmazás hangneme

a) „*Mi ezt vállaltuk...*”

Egy napközi-házirendből idézünk.

„Mindig fegyelmezetten és rendben gyülekezünk. A táskánkat a kijelölt helyen tartjuk. A felnőttekkel szemben mindenkor udvariasan viselkedünk... Ebédünket halk tárgyalással fogyasztjuk el... Ápoljuk a napközi otthon hagyományait.”

b) *Jogod – kötelességed – részt vebetsz*

Pl.: „Ápold és tartsd meg a személyed és környezeted tisztaságát... Védj az iskola és az úttörőcsapat becsületét, és gazdagítsd hagyományait... Javaslatokkal fordulhatsz a raj, az úttörőcsapat vezetőségéhez, tájékozódhatsz azok elintézéséről... jogod van az óráközi szünetekre.”

c) „*A tanulóknak kötelező*”

„Minden tanuló törvényben rögzített kötelessége, hogy általános iskolai tanulmányait 16 éves koráig befejezze... A tanuló köteles... a tanítás után, ha nincs egyéb foglalkozása, az iskola területét elhagyni. Az iskolában mindenki köteles tiszta köpenyben, nyakkendővel, ápolts külsővel megjelenni. Az iskola folyosóin és lépcsőházaiban jobb oldali közlekedés kötelező.”

A tanuló „Tanúsítson figyelmes és udvarias magatartást szülei és a felnőttek iránt... Pénzére, illetve értéktárgyaira saját maga vigyázzon, ne hagyja őrizetlenül czeket. Ne hozzon az iskolába figyelmet elvonó holmikát.”

„Moziba csak szervezett mozilátogatáson vagy 18 órától osztályfőnöki engedéllyel járhatnak a tanulók.”

„A tanulóknak kötelességük a szülőket iskolai munkájukról és magatartásukról tájékoztatni, az ellenőrző könyvet, ha abba beírás történt, a szülőknek bemutatni.”

d) *Tilos – nem lehet – nem szabad*

„Szépitőszerek használata, ékszer, bizsu viselése, a feltűnést keltő cicomázkodás tilos.”

„Tilos a verekedés, veszekedés, durva beszéd, a lopás... a leckemásolás, az iskolában a reggeli leckekészítés, a sűgás, a puskázás, csalás; cigarettázás, alkoholfogyasztás, pénzrekártázás; ... az iskolában napraforgót, tökmagot, rágógumit fogyasztani...”

„Tilos a durva beszéd, káromkodás... az ékszerek viselése, az utcán rendetlenül, lármázva rohangálás.”

„Rohangálás, futkározás, csúszkálás, forgás, dobálás, szemetelés, kiabálás, s olyan játék, amellyel saját és mások testi épségét veszélyezteti, tilos!”

V. Mekkora a házirendek?

Ha a házirend mindazt tartalmazza, amit a rendtartás előír – érthetően kifejtve, megmagyarázva – bizony tekintélyes méretű kell, hogy legyen. Báthoryné Kerner Ágnes büszkén írja, hogy iskolájuk házirendje 11 oldalas füzet, igaz, hogy az iskola rajztanárának illusztrációival. (16)

Egy nevelőtanár ezzel a megjegyzéssel küldte el iskolájuk házirendjét:

„Véleményem szerint ez a házirend igen hosszú, már többször lett módosítva, de sajnos, a terjedelme sohasem csökken, hanem inkább nő.”

Egy 8. osztályos tanuló szerint: „A házirend mindenre kiterjed, erről nagy terjedelme is tanúskodik.”

VI. Ki ismeri a házirendet?

A rendtartás 28. paragrafusának 4. bekezdése szerint:

„A házirend előírásait az első tanítási napon a tanulókkal, az első szülői értekezleten pedig a szülőkkel ismertetni kell.”¹⁷

S a 6. bekezdés vége ehhez hozzáteszi, hogy a házirendet „hozzáférhető helyen” ki kell függeszteni.

Egy nevelőtanár véleménye szerint:

„Iskolánkban minden év elején újra és újra megítják a házirendet. Nevelőtestületi értekezleten megvitatjuk. Az úttörő diáktanács újra megvitatja, elmondja véleményét. Az iskola vezetősége ekkor elfogadja. Lestencilezik: minden *tanuló* kap egy példányt, és minden teremben felkerül a falújságra egy példány. Az osztályfőnökök 1-1 órán felolvassák, és az első szülői értekezleten ismét ismertetik a szülőkkel. Úgy érzem, ismertetve kellően van, de használva kevésbé. Mindez kiderül a gyerekek véleményéből.”

Valójában azonban úgy tűnik, hogy hiába van unos-untalan ismertetve, kifüggesztve, mégis sok *tanuló* nem érti, nem ismeri (talán, mert mégsem úgy érzik, hogy ők készítették, az ő érdekeiket szolgálja, az ő nyelvükön van megfogalmazva).

Néhány ötödikes véleménye a házirendről:

„3/4 8-kor kell beérni az iskolába. 1 óra után a napközibe. 4 órakor megyünk haza. A mese után le kell feküdni. Többet nem tudok írni, mert nem értem, hogy mit jelent.”

„Nem tudok véleményt alkotni, mert nem ismerem a házirendet.”

A legjobban „informált” hetedikes fiú a következőket írta:

„Reggel fél nyolcra jövünk iskolába. Háromnegyed nyolc után mindenkinek a helyén kell ülni és készülni az órára. Uzsonnaszünetben nem eszünk a folyosón, hanem a teremben a helyünkön ülünk és eszünk. Szünetben nem vagyunk a teremben. A folyosón nem rohanunk. Társainkkal szemben udvariasak vagyunk, és nem vágunk egymás szavába. Nevelőinkkel szemben udvariasak vagyunk, és nem beszélünk vissza. A folyosón és az utcán nem szemetelünk. Uzsonnakor kezet mosunk. Rendesen viseljük a köpenyt. Az iskolát nem hagyjuk el tanítási idő alatt.”

És végül a már idézett vélemény:

„Az iskolába 3/4 8-ra kell beérni. Tanulni kell. Iskolaköpenyt kötelező hozni. Jó, mert a gyerekek alkotják. Többet nem mondok, mert nem ismerem a házirendet.”

Befejezésül...

Rendtartás, házirend, rendbrigádok, főügyeletes nevelők... paragrafusok, bekezdések, szabályok – valószínűleg az oktatási nagyüzemekké vált iskolák, a központilag irányított országos iskolarendszer működésének szükséges feltételei. Lehet, hogy így van, de nehéz megbarátkozni a gondolattal. Vágyainkban, elképzeléseinkben az az iskola él, amelyben tanár és diák együtt törekszik valami szépre, jóra, érdekesre.

Vágyalom? Lehet. De az talán elvárható, hogy az iskolák jogkörébe utalt rendtartás ne rontson az amúgyis túlszabályozott helyzeten. Hogy a tanárok ne jogi védőpajzsként használják az irományokat. Mert különben – az értelmes diákok kezében – könnyen kétélű fegyverré válhat a jogi csűrés-csavarás.

A *Köznevelésben* olvashattuk néhány éve ezt a történetet:

„Az egész dolog akkor kezdődött, mikor egy gimnáziumi negyedikes osztályba belebújt az ördög. A felnőttszámba menő tizenhét évesekből kitért a vásott kamasz. Az ötödik óra előtti szünetben hangosak voltak, kurjongattak, néhányan közülük ész nélkül rohagáltak az osztályban. Lehetséges, hogy a másnapi szalagavató bál előzetes

izgalma ajzotta fel a társaságot. Valószínűleg az udvart borító – hógolyózásra hívogató – hó fehérsége sem hagyta nyugton őket.

A rendbontásnak természetesen mindig megvannak a következményei. Az említett osztályba érkező pedagógus is úgy gondolta, hogy azonnal meg kell torolnia a történeteket, s tévedhetetlen biztonsággal kiválasztotta a lehetséges büntetések közül a legrosszabbat. Megtiltotta a gyerekeknek, hogy tanítás után hazamenjenek, mert (ebéd helyett) a házirend azon passzusait fogják „írásban gyakorolni”, melyeket megszegtek. S a hatodik óra után a tanulók a pedagógus diktálása nyomán mintegy háromnegyed órán át írták a házirendet.

Ezután viharos gyorsasággal követték egymást az események. A büntetést kiszabó tanár – felfedezvén, hogy hat tanítványa a tilalom ellenére hazament – felháborodva követelte az osztályfőnöktől a gyerekek súlyos megbüntetését.

A diákok védekeztek. Hogy mivel? A házirend ellen a rendtartással.

– „A tanulóra mért többletmunkával nem szabad büntetni” – citálta a rendtartás paragrafusát az osztály diákbizottságának titkára az eseményeket tárgyaló osztályfőnöki órán. Az osztályfőnök tehetetlen.

A gyerekek egységes véleménye szerint büntetésük módja a rendtartás előírásának ellentmondott, a diktáló tanár szerint viszont az osztály szegte meg a házirendet, amiért kivétel nélkül mindannyiuknak lakolniuk kellett volna. A büntetést kiszabó pedagógus még jogi tanácsot is kért az ügy tisztázásához...¹⁹

Reméljük, hogy ez az eset mégiscsak meg fog maradni kuriózumként.

Az általunk megvizsgált házirendek átlag 3–4 oldal terjedelműek. A legrövidebek mindössze 1–2 oldalasak, a leghosszabb 9–10 oldalas. A méret a házirendek esetében sem meghatározó jellegű, számunkra mégis szimpatikusabbak a „kis aranyos” házirendek.

JEGYZETEK

- (1) Rendtartás az általános iskolák számára MM 1983.
- (2) *Báthoryné Kerner Agnes*: A fegyelem és a házirend. Köznevelés, 1984. 12. 15. old.
- (3) Köszönjük azoknak – főleg az 1985-ben főiskolánkon végzett nevelőtanároknak –, akik iskolájuk házirendjét rendelkezésünkre bocsátották.
- (4) Magyar értelmező kéziszótár, Akadémiai Kiadó 1972. 531. old.
- (5) *Nagy Sándor szerk.*: Pedagógiai lexikon II. Bp. 1977. 118. old.
- (6) *Horváth Lajos*: A tanulói önkormányzat fejlesztésének útjai az általános iskola mozgalmi életében. Akadémiai Kiadó Bp. 1979. 214. old., 35. old.
- (7) *Rápolthy Viktor*: A házirend. Népszabadság, 1985. május 22. 6. old.
- (8) *Ágoston György–Jausz Béla*: Pedagógia II. A nevelés elmélete II. rész, Tankönyvkiadó Bp. 1964. 64. old.
- (9) Rendtartás 48. old.
- (10) *Báthoryné Kerner Agnes* 1984. i. m. 15. old.
- (11) Az igazsághoz tartozik, hogy az egyik házirendben találtunk egy, a tanár–diák „egyenlőségre” utaló kitételt: „A kifüggesztett házi tűzrendészeti szabályzat megtartása nevelőknek és tanulóknak egyaránt kötelező.”
- (12) Rendtartás 16. old.
- (13) Rendtartás 48. old.
- (14) Lsd. a már idézett követelmények között.
- (15) *Makarenko Művei* 4. Akadémiai–Tankönyvkiadó Bp. 1955. 337. old.
- (16) i. m. 15. old.
- (17) Rendtartás 48. old.
- (18) Rendtartás 48. old.
- (19) *Kulcsár Ildikó*: Házirend kontra rendtartás. Köznevelés 1977. 9. 16. old.